

Rabobank

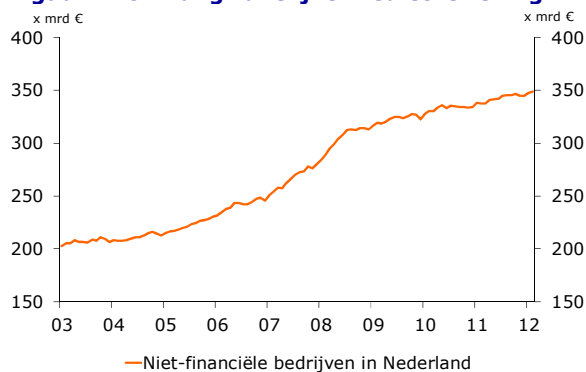
Kredietkraan: dicht of open?

Particulieren en ondernemers zijn voor grote uitgaven vaak aangewezen op krediet. Vooral ondernemers in het midden- en kleinbedrijf (MKB) zijn voor hun financiering sterk afhankelijk van banken. Continuïteit in de kredietverlening is voor hen dan ook van groot belang. Zou de kredietverlening stagneren, dan zou dat deze ondernemers hard raken. Dat raakt direct hun mogelijkheden tot het doen van investeringen en daarmee dus de economische groei. In dit Themabericht inventariseren we de zakelijke kredietverlening in Nederland en de factoren die deze kredietverlening beïnvloeden.

Omvang kredietverlening

Banken in Nederland hebben op dit moment zo'n € 350 mrd aan zakelijke kredieten uitstaan aan Nederlandse niet-financiële bedrijven. De zakelijke kredietverlening is de afgelopen jaren nog wel gegroeid, maar in een lager tempo dan voor de crisis van 2008.

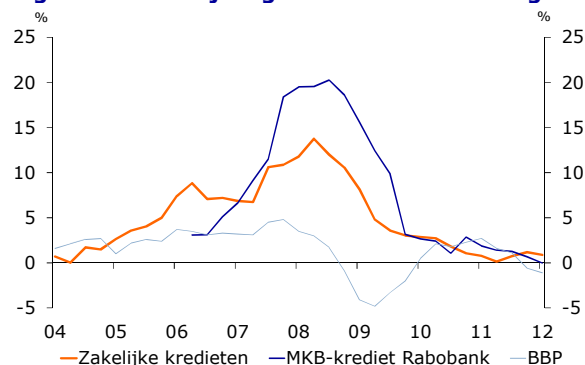
Figuur 1: Omvang zakelijke kredietverlening

Bron: DNB (door DNB gecorrigeerd voor securitisaties)

Sinds medio 2009 stijgt het kredietvolume aan niet-financiële bedrijven met ongeveer 3% per jaar in nominale termen. In reële termen is echter nog nauwelijks sprake van groei. Wel kan gesteld worden dat nog steeds géén sprake is van kredietkrimp, terwijl de Nederlandse economie inmiddels in een tweede recessie is beland.

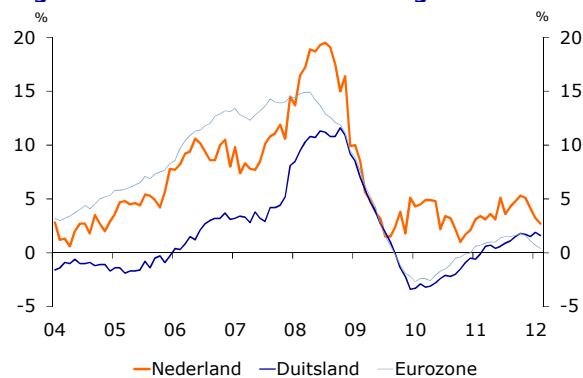
Figuur 2: Reële jaargroei kredietverlening

Bron: DNB, Rabobank, CBS

De groei van de kredietverlening in ons land steekt overigens positief af bij die in de rest van de EMU. Daar was namelijk gedurende lange tijd sprake van kredietkrimp.

Figuur 3: Internationale kredietgroei

Bron: ECB (uitstaande kredieten aan niet-financiële bedrijven in het eurogebied, niet gecorrigeerd voor inflatie en securitisaties)

Volgens de driemaandelijkse 'Bank Lending Survey' van de Europese Centrale Bank moet de oorzaak van de dalende kredietgroei eerder aan vraag- dan aan aanbodzijde gezocht worden. Vanaf het eerste kwartaal van 2010 geven Nederlandse banken aan dat hun acceptatiecriteria gemiddeld genomen gelijk zijn gebleven; slechts een enkele bank gaf sinds medio 2011 aan dat bij hen sprake was van een (lichte) aanscherping. De meeste banken meldden over het eerste kwartaal van 2012 een daling van de kredietvraag, vooral

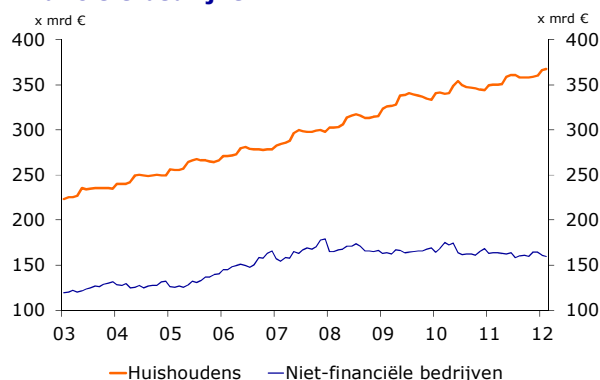
door een lagere financieringsbehoefte voor vaste investeringen, voorraden en werkkapitaal. Ook voor het tweede kwartaal van dit jaar wordt een daling van de kredietvraag verwacht.

Relatie tot spaar- en kapitaalmarkt

Om geld uit te kunnen lenen moeten banken eerst middelen aantrekken. Een belangrijke bron van financiering wordt gevormd door spaartegoeden van bedrijven en particulieren.

De groei van de particuliere spaartegoeden is stabiel. Sinds de eeuwwisseling zijn in ons land de nominale spaartegoeden van huishoudens verdubbeld: van € 180 mrd in 2000 naar ruim € 360 mrd in 2011, een jaarlijkse stijging van maar liefst 8%¹.

Figuur 4: Spaartegoeden huishoudens en niet-financiële bedrijven

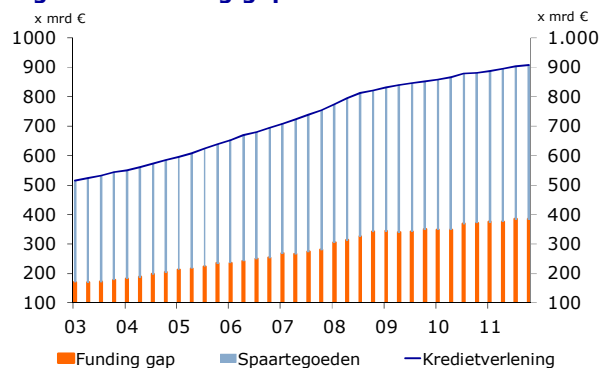
Bron: DNB, tabel 5.2.5

Het spaargedrag van *bedrijven* volgt een grilliger patroon dan dat van *huishoudens*. Gedurende 2005 en 2006 stegen de spaartegoeden van niet-financiële bedrijven met ruim 16% per jaar, terwijl deze sinds medio 2010 juist weer afnemen. Per saldo zijn de spaartegoeden van de bedrijven terug op het niveau van vijf jaar geleden. De omvang van de spaartegoeden van bedrijven en particulieren is onvoldoende om de zakelijke en particuliere kredietverlening te kunnen financieren. Dit verschil, de zogeheten *funding*

¹ Hoewel een groot deel van de spaartegoeden direct opvraagbaar is, wordt in de praktijk slechts een klein deel daadwerkelijk opgevraagd.

gap, is in de afgelopen jaren sterk gegroeid. Nederlandse banken zijn daarom steeds afhankelijker geworden van internationale kapitaalmarkten voor het aantrekken van vermogen.

Figuur 5: Funding gap

Bron: DNB

Een alternatief voor het aantrekken van vermogen is *securitisatie*: het bundelen, herverpakken en doorverkopen van een deel van de kredietportfolio. Zo gaan de kredieten van de balans van de bank af en is dus minder financiering nodig. In totaal is er voor circa € 95 mrd aan uitstaande kredieten (voornamelijk hypotheek) doorverkocht aan buitenlandse investeerders (DNB, 2012). Dit is 13% van het totale uitstaande hypotheekbedrag.

Rol van regelgeving

In de nasleep van de financiële crisis worden op nationaal en internationaal niveau diverse maatregelen genomen ter verbetering van de financiële stabiliteit. Zo moeten banken wereldwijd voldoen aan nieuwe liquiditeitseisen en strengere kapitaaleisen, vastgelegd in het Basel III-akkoord.²

De *liquiditeitseisen* hebben als doel de afhankelijkheid van kort vreemd vermogen te reduceren. Banken moeten daarom verhoudingsgewijs meer gebruik maken van stabiele financieringsbronnen zoals spaargelden en lang vreemd vermogen. Ook moeten zij meer

² Zie Rabobank Themabericht 'Basel III: stevig maar realistisch'.

liquide middelen (activa zoals kasgeld en goed verhandelbare obligaties) aanhouden. De liquiditeits-eisen uit Basel-III zijn nog niet volledig uitgewerkt. Naar verwachting mogen door financiële instellingen aangekochte securitisaties wegens hun minder zekere liquiditeit niet meer worden meegerekend in de liquiditeitsbuffers. De toekomstige liquiditeits-eisen hebben nu al invloed op de investeerdersvraag naar securitisaties; de vraag naar langlopende securitisaties is al verminderd (DNB, 2012).

Het doel van de *kapitaaleisen* is de solvabiliteit van de banken te vergroten door eisen te stellen aan de omvang en de kwaliteit van het eigen vermogen dat zij moeten aanhouden in verhouding tot de risicogewogen activa zoals verstrekte kredieten. Basel III treedt op 1 januari 2013 wereldwijd in werking. De Europese implementatie is vormgegeven in de richtlijn CRD IV en loopt hierop iets vooruit: banken in EU-landen moeten met ingang van juni 2012 voldoen aan hogere kapitaaleisen. De Nederlandse grootbanken voldoen al aan de gestelde minimale solvabiliteitseisen, maar dat is in niet alle landen het geval. Indien banken niet in staat zijn het benodigde kapitaal aan te trekken rest als enige optie het verkorten van hun balans door het verminderen van hun activa (bezittingen). Dit kan door het afstoten van bepaalde activiteiten en/of het verlagen van de omvang van de kredietportefeuille. Het IMF verwacht dat Europese banken hun activa de komende jaren met € 2.000 mrd zullen terugbrengen, waaronder een vermindering van de kredietportefeuille met € 500 mrd en waarschuwt daarom voor een 'Europese credit crunch'.

Hoewel deze waarschuwing niet gericht is aan Nederlandse banken, zullen de kapitaal- en liquiditeits-eisen ook hier invloed hebben op de kredietverlening. Omdat eigen vermogen duurder is dan vreemd vermogen³ en lang

vreemd vermogen op zijn beurt weer duurder is dan kort vreemd vermogen, ligt het voor de hand dat de kredietverlening in ons land ook duurder zal worden.

Waaruit bestaat het vermogen van banken?

Het *eigen vermogen* van banken ontstaat door het inhouden van winsten en door de uitgifte van aandelen of – in het geval van een coöperatieve bank - ledencertificaten. Het eigen vermogen is een buffer voor onverwachte verliezen. *Vreemd vermogen* is vermogen dat op termijn weer moet worden terugbetaald aan de verstrekkers. De belangrijkste bron van lang vreemd vermogen is het spaargeld van bedrijven en particulieren. Additioneel lang vreemd vermogen kan onder meer worden aangetrokken door uitgifte van obligaties, met of zonder onderpand. Daarnaast kunnen banken vreemd vermogen met korte looptijd aantrekken op de geldmarkt of de interbancaire markt. Tenslotte bestaan er *hybride producten*: converteerbare obligaties die in slechte tijden kunnen worden omgezet in aandelen.

Naast deze internationale regelgeving worden in ons land extra lasten voor banken ingevoerd. Het gaat om de voorgenomen bankenbelasting van (waarschijnlijk) € 600 mln per jaar en de bijdrage voor het nieuwe fonds voor de ex ante financiering van het depositogarantiestelsel ter hoogte van enkele honderden miljoenen euro's per jaar. Een deel van deze kosten zal wellicht kunnen worden opgevangen door bijvoorbeeld verlaging van operationele kosten en dividend (voor een bank met aandeelhouders) of een verhoging van de variabele rentetarieven en van de rente op nieuwe leningen. Het lijkt echter noch haalbaar, noch wenselijk om op deze wijze jaarlijks honderden miljoenen euros door te berekenen aan klanten, personeel en/of aandeelhouders.

lopen. Daarnaast is de vergoeding aan verstrekkers van het eigen vermogen (dividend) niet fiscaal aftrekbaar en de vergoeding aan verstrekkers van vreemd vermogen (rente) wel.

³ Verstrekkers van eigen vermogen moeten gecompenseerd worden voor het hogere risico dat zij

Een andere mogelijkheid is het verkopen van bezittingen en het interen op de winstreserves. Een minder snel groeiend of zelfs lager eigen vermogen gaat evenwel gepaard met een lagere ruimte voor kredietverlening. Het effect op de kredietverlening is een veelvoud⁴ van de vermindering van de reserves.

De eisen die aan banken worden gesteld staan dus met elkaar op gespannen voet. Aan de ene kant verwacht de samenleving dat banken de groei van hun kredietverlening op peil houden. Tegelijkertijd verwacht de toezichthouder dat zij hun balansen verder versterken om de financiële stabiliteit te waarborgen.

Een vooruitblik

Een open vraag is hoe de kredietverlening zich in 2012 en 2013 ontwikkelt, als economische groei uitblijft en de effecten van aangescherpte regelgeving voelbaar worden.

Voor de vraag naar krediet is vooral de stand van de economie van belang. In een periode waarin de economische groei langdurig rond het nulpunt ligt, is het te verwachten dat de groei van de kredietverlening in Nederland uiteindelijk ook naar het nulpunt zal bewegen. Het aanbod van krediet wordt sterk beïnvloed door de financiële markten en regelgeving. Wat als de markt voor securitisaties stilvalt? Welke prijseffecten zullen ontstaan als banken wereldwijd extra kapitaal aantrekken en effecten verkopen? In welke mate zal de bankenbelasting, voor zover de rekening niet kan worden neergelegd bij klanten, personeel of aandeelhouders, leiden tot beperking van de kredietverlening? In welke mate zullen bedrijven gebruik maken van alternatieve financieringsvormen zoals leasing, kredietunies, private equity, crowdfunding of emissie van bedrijfsobligaties?

Al met al is dan ook te verwachten dat de groei van de bancaire kredietverlening de komende tijd verder zal teruglopen en dat de prijs ervan zal stijgen. Hoewel alternatieve financieringsvormen zullen groeien mag worden verwacht dat veel bedrijven, met name in het MKB, toch vooral afhankelijk zullen blijven van bancair krediet. Een ondernemer met een aflopend krediet zal dit de komende jaren op zijn best tegen hogere kosten kunnen herfinancieren.

Conclusie

Het kredietvolume is de afgelopen jaren gestegen, ondanks de recessie en ondanks het feit dat de aangetrokken spaartegoeden van consumenten en bedrijven hierbij steeds verder achter blijven. Banken bevinden zich in een spagaat: enerzijds moeten zij hun maatschappelijke rol vervullen en anderzijds worden zij geconfronteerd met hogere lasten. Alleen indien banken hun eigen vermogen genoeg kunnen verhogen en zij voor vreemd vermogen voldoende toegang hebben tot de internationale kapitaalmarkt – en deze goed functioneert – zullen zij aan deze tegenstrijdige eisen kunnen blijven voldoen.

mei 2012

Leontine Treur (030 – 21 67084)

L.Treur@rn.rabobank.nl

www.rabobank.com/economie

Bronnen

DNB Statistisch Nieuwsbericht (2012): Nederlandse banken en buitenland grootste bezitters van Nederlandse securitisaties, 24 april.

DNB Statistisch Nieuwsbericht (2012): Banken verwachten voortgaande daling in kredietvraag, 27 april.

IMF (2012) Global Financial Stability Report, april

Rabobank (2011): Basel III: stevig maar realistisch, januari

⁴ De grootte van de hefboom hangt af van de core tier 1 ratio van de bank en de risicoweging van de te verstrekken kredieten.